

Lectura Popular
Biblioteca d'autors catalans

Junt cada dijous

NÚM. 20

10 cèntims

A. DE BOFARULL

LO DARRER CATALA

QUADRO HISTÒRICH

IL·LUSTRACIÓ CATALANA

Administració: Mallorca 287 ~ Barcelona

LECTURA POPULAR

BIBLIOTECA D'AUTORS CATALANS

Cada dijous—10 cèntims

La bona literatura catalana havia quedat tancada en els llibres que, per son preu, el poble no podia comprar. Y, naturalment, el nostre poble no podia fer-se seva la nostra literatura.

L'obra literaria no ha de ser patrimoni d'uns quants, ha de ser de tothom; y si no arriba a tothom, no compleix el seu fi.

El poble que no té una literatura propia ò no se la fa seva, no es un poble sencer.

Aquesta Biblioteca ve a esmenar la falta, posant setmanalment en mans del poble, per ro cèntims no més, tots los autors més celebrats del nostre Renaxement, tots, sense distinció de cap mena. Axis anirà conextentos y estimantlos, y axis estimarà cada dia més la seva llengua.

Que's bons catalans respouguin al nostre sacrifici, que'ns ajudin a propagar aquesta Biblioteca, y logarem entre tots l'objecte que'ns proposem.

PER SUSCRIPCIÓ:

5 pessetes l'any. — Estranger: 8 pessetes.

Quaderns publicats

Volum primer

1 MARAGALL— <i>Poesies.</i>	10 MESTRES— <i>Poesies.</i>
2 GUIMERÀ— <i>La festa del Mat.</i>	11 AULES— <i>Tots son triunfes.</i>
3 OLLER— <i>La bofetada.</i>	12 PONS— <i>Si son servits...</i>
4 OLIVER— <i>Poesies.</i>	13 LORENTE— <i>Llibret de versos.</i>
5 VILANOVA— <i>Colometa la gitana.</i>	14 CABRION— <i>Terra d'er.</i>
6 CASSELLÀ— <i>Dels tots feristeschs.</i>	15 PONS— <i>La greguada.</i>
7 COLLELL— <i>Poesies.</i>	16 VIA— <i>Poesies.</i>
8 BALAGUER— <i>Tragedies.</i>	17 ROURE— <i>La ocasió fa'l lladre.</i>
9 ROGER— <i>Platges d'amor.</i>	18 MONSERDÀ— <i>Del món.</i>

Volum segon

- 19 F. UBACH y VINYETA—*Romancer Català.*
20 A. DE BOFARULL—*Lo darrer català. Quadro dramàtic.*

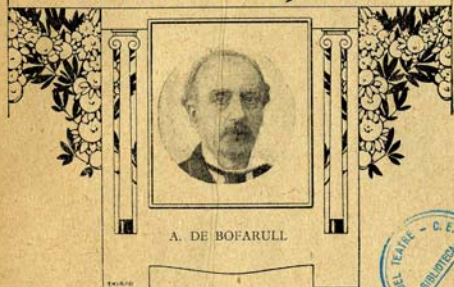
Lo quadern vinent serà

- 21 JOSEPH MORATÓ—*La escuma.*

R. M. 837-N

Lectura Popular

A. DE BOFARULL

L'Anton de Bofarull y Broçà, una de les més oviradores figures del nostre renaxement literari en sa gloriota iniciació, ò sia cap a mijlans de la prop-passada centuria, nasqué a Reus en 4 de Novembre de 1821. Home actiu y decidit, català entusiasta, es sens cap mena de dubte dels qui més treballaren en la gran empresa de la restauració del nostre idioma. Ell fou dels qui posaren més amor y més gran esforç en la renovació dels Jocs Florals, l'any 1859, als quals debem l'exit no solament literari sinò també polítich de les reivindicacions de Catalunya.

L'Anton de Bofarull escrigué en prosa y en vers, y fou historiador y novelista. En vers sonà alguna vegada'l seu nom en els Jocs Florals, però la inspiració fallava ordinariament en les seves poesies. En prosa fou més afortunat. Intentà importar en nostra renaxent literatura lo que se'n digué novela histórica—que ja llavors era blasmada per alguns que deyen que no era novela ni historia—publicant L'Orfaneta de Menàrguens, llibre realment interessant que, escrit alguns anys després, quan ja'l llenguatge, s'havia fet més precís y més literari, hauria sigut probablement lo mellor que hauria quedat del Anton Bofarull. Ara

NÚM. 20

postre cal donar preferència a la obreta que du per títol Costums que's perden i recorts que fugen, escrita sens cap pretensió de lluhiment, posanhi l'aulor la riquesa de la observació personal, que venia precisament d'un home que, segons els seus íntims, en axò era mestre, com ho demostrava continuament en la seva copiosa conversa, plena de tons y matisos y en la qual solien entrar sovint la crítica y la ironia.

També tocà la nota dramàtica y per aquí comensà cap allà al 1845 ò 1846 escrivint un drama en castellà titolat Roger de Flor ò el manto del templario y alguns altres per l'estil que no estaven certament destinats a perpetuar el nom de son autor.

Una de les grans col·laboracions del Anton Bofarull en la expansió de la literatura renaixent fou la publicació de Los Trobadors nous, anterior a la fundació dels Jocs Florals, que contenen els noms dels poetes més destres d'aquell temps. Aquesta publicació es una de les més notables files de la nostra moderna historia literaria.

L'Anton Bofarull, que passà la vida en nostre grandios Arxiu de la Corona d'Aragó, se dedicà, com era natural, preferentment al conreu de la nostra historia. Li debem per aquest cantó la traducció castellana de les Cròniques de Jaume I, de Pere del Punyalet y d'en Ramon Montaner, la primera en col·laboració ab en Marian Flotats. Li debem també algunes interessants monografies, però sa obra capdalt—ò axis al menys volia ell que fos—es sa voluminosa Historia critica (civil y eclesiàstica) de Catalunya, que publicà en castellà, obra realment magnífica y carregada de substancia, que per la estravagant manera d'estar feta, sobreposantse tot sovint el dialèctich al historiador, ha resultat quasi bé inservible. Per trèuren algun profit se necessita una pràctica especial que no s'obté més que ab un gran conexement del libre. Per aquesta causa podem dir qu'és un autor malaguanyat el qui tenia a les seves mans esser el primer y el mellor del moderns historiadors de Catalunya.

En Bofarull se preocupà també dels estudis gramaticals. En col·laboració ab l'Adolf Blanch, escrigué, en castellà, després d'alguns assaigs anteriors, una gramàtica de la llengua, que tingué durant alguns anys la seva requesta. En la lluyta famosa entre les aa y les ee (plurals femenins) en Bofarull personificava la opinió moderna de les aa, cara a cara del partit contrari al cap del qual destacava la venerable figura d'en Marian Aguiló. Abans de morir, a 12 de Febrer de 1892, pogué donarse per versut davant del progrés definitiu dels partidaris de les ee.

Don Anton de Bofarull fou Mantenedor dels Jocs Florals en 1859, 1883, 1876 y 1884 y President en 1865.

LO DARRER CATALA

QUADRO TRÀGICH, HISTÒRICH, EN VERS

PERSONATGES

RAFEL DE CASANOVA, cavaller y Conseller en cap.

OLAGUER, sacerdot (ab vestidura civil).

UN SIRVENT.

UN ALTRE, que no parla.

Lloch de la escena: Barcelona, nit del dia 11 del mes de Setembre de 1714.

La escena representa un porxich d'un edifici religiós, ab una porta al mitx, tancada, y un llarch finestral a cada part d'aquella. A mitx lloch una llitera de les descubertes, ab un coixí en ella jau el Conseller, abandonats els brassos, y tenint sobre les cames tirada la gramalla. A la part esquerra de la llitera, un banch o taula ab una llanterna sorda, tancada, però col·locada de manera que, al obrirla, illumina la llitera. Olaguer, prop del finestral de la part oposada, en actitud de observar y dextant veure una espasa que sembla resguardarse dins de la lloba de mànagues que vesteix.

OLAGUER, CASANOVA y més tard UN SIRVENT

OLAGUER Desgracial Ni una sombra entorn d'aquí's bellugat!
Fa poch que s'englutia la grossa torrentada
per una estreta via.
Pensatiu y trist.

Pot ser l'axàm dels héroes
lluny d'aquí ja sentit lo cop postre de dalla
de la mort que'ls seguia ab pas de famolenca!
Torna a observar.
Tenebrosa es la nit!... Ni un sol alé!... M'extranya...

Què serà, Deu del cell!
Impacient.

Y ab tot, veig que no tornen
los dos sirvents qu'espero, y'l temps furient escapa.
Inclinantse a fóra y mirant cap a la dreta.

Tras del cantó seguexen, immòvils com a pedres.
Quan ells no s'atrevenen, algun perill reparen.

Pausa y separantse del finestral.

Y si entretant espira lo meu amich... Oh dubte!
Oh trist estat!... Inútil va a ser la meua hassanya,
Tot acostantse al Conseller.

puix, que gemega sento, y en và consol li busco!
*Obre un poch la tapa de la anterna, y després d'observar
al malalt, la torna a tancar.*

Sos llavis, sèchs, indiquen que un cordial li falta,
y'ls ulls, com si preguessen, mirant al cel expliquen
lo postrer clam tal volta de una ànima cristiana!

Y ni una sola gota puch darli per alivi,
y quan li parlo ó'l toco, esgarriat s'allarga.

Passentse com àstret.

No sé, no sé comprendre si té en perill la vida,
si son mortals ferides les que son còs traspassen,
ò es sols, qu'en la cayguda, pegant de cap en terra
quedà ensoptit de prompte. Qui sab! Dolsa esperansal
Contemplant siesde'l peu de la llitera.

Qui may de dirli havia, qui may a mi'm diguera
quan, als dos instruintos allà en la tendra infancia,
lo mestre'ns referia les glories y proeses
dels homes d'altres sigles, dels héroes de la patria,
a ell, qui li diguera que fora l'héroo un dia
lo conseller més digne, l'honor de la gramalla,
y a mi, oh sòrt funesta! qui may a mi'm diguera
a mi, l'amich més íntim, qui més ay! l'admirava,
que un dia d'ell sols fora, no'l metge que'ls mals cura,
no'l sacerdot que alivia los sofriments de l'ànima,
si sols—no puch pensarhi!—que'l seu fossor seria...?

Separantse pensatiu.

Aquest deber me toca, si en mon poder s'acaba!
Detenintse com ferit pel dubte.

Perque, ben cert, ignoro si es mort que reviscola,
ò es viu que tan sols dura, mes que a la mort s'atausa.

Prop del finestral y mirant al cel.

Màrtir y casta verge qu'en nostre estandart brilles,
en tal martiri ampàrans, Eularia soberana!

*Se sent lluny la trompeta que toca a la degolla, a qual só
lo ferit exhalà un fort sospir y dona una sacudida, mos-
trantse excitat. Olaguer deté'l pas esgarriat, y s'ant
prompte s'acosta al finestral com a la llitera.*

CASANOVA

OLAGUER

Ah!

Oh! Deu meu! Què sento! encara al fi no toca
del poble sense guia la horrorosa matausa!
Fatal clar! Ta senya es del serpent, que xucla
al mort la sanch postretera, lo xisclé y l'arrogancia!
Lo ferit repeteix lo sospir ab fatiga y belluga les mans.
*Pasmat Olaguer, no gosa a acostarshi, y al sentir lo pri-
mer crit que aquell fa, s'arrima a la paret, lluny, quedant
immòvil y contemplant.*

CASANOVA

OLAGUER

Ah!... Ah!...

Què veig! Tal volta penetra'l só fatidich
més que dintre l'aurella, del cor fins a la estancia,
puix sento que sospira, que's mou com ab deliri
quan l'agut só refla cridant mort y venjansa.

Què faig? què faig? No goso...

CASANOVA

Removentse y alçant un bras com si empuvés una espasa.
May! may!

OLAGUER

CASANOVA

Ab crits.

Primer la mort! Arrera! May, may! La forsa'm falta.
Que'm maten, m'atropellen. me xafen, me trepitjen.
Ay! Ay!
Cessa'l clarí.

OLAGUER

CASANOVA

Deliri ò somni.

Mitx sentantse y no sortint del deliri.

Si, si

Pausa. Més seré, y regonexcentse.

Mes, nó. Què'm passa?

Es somni lo que sento?

Posantse la mà sobre'l cor, y com lligant idees.

- Dormit, lo cert sentia,
y ara, despert, ignoro si fins lo seny me falta.
Trau les cames enfora quedant casi sentat.
- OLAGUER Dexem que se'n adone, que's calme sa congoxa.
CASANOVA Deu meu! hont só?
- Si miro, no hi veig ó's ulls m'enganyen,
ó en trista sepultura tancat potser ja'm trobo.
Acostanse per darrera, fins a colgar-se devant de la taula.
- OLAGUER Nò. *Dexant la espasa darrera de la llanterna.*
CASANOVA *Admirat.*
No? Qui ho sab? Responen.
- Hi hà un sér que m'acompanya
aquí en ma trista pena?
- OLAGUER *Ab pausa.*
Un sér que per vos plora,
lo sér que ab més carinyo la vostra amistat paga.
CASANOVA Oh, grata veu! Escòta.
OLAGUER Rafel!
CASANOVA *Possèhit d'alegria.*
- Ah! M'anomena.
Sí, sí.
Ap. No es somni. La veu d'amich no enganya.
Ta veu del cor es bàlsam.
- OLAGUER No sabs qui só?
CASANOVA *Mostrant l'alegria d'endevinar una sospita.*
- La fosca
als ulls lo goig els priva, mes ab los seus ben clara
lo cor veu la figura. Sí, sí... Sols pot ser...
- OLAGUER Digues:
endevides qui sia?
CASANOVA Oh! sil... Olaguer?
- Al anomenar Casanova no ben resolt a son amich, aquest
destapa la llanterna, los dos fan una exclamació, corre
Olaguer a tirar-se en los braços del altre, que l'espera, y
permanexen en esta actitud plorant. En seguida queda
Olaguer assentat al peu de la llitera, a la part esquerra de
Casanova, ab qui's donarà les mans.*
- OLAGUER Ah!
CASANOVA Abràssam!

- Oh goig! Còm es possible? Tan sols ser ell podia.
De l'amistat es triu'mfà l'acert de ses paraules!
CASANOVA *Contemplant ab grau efusió d'alegria a son amich y mos-*
trant impaciència de curiositat.
Ell es, sí, ell! Mes, digues: hont só? hont só? qui't porta?
Explica de una volta. Mirar dexam ta cara,
amich lleyal.
- OLAGUER Calmàuvos.
CASANOVA Què dius!
Observantlo. Mes, ay! qué miro!
Groch! Aturid! Les llàgrimes rodolen per ta cara!
Què tens?
- OLAGUER Lo goig que sento...
CASANOVA Goig dius? Millor diries
del viu infern que'ns volta lo sofriment qu'esclata.
Cert! Sí!
- OLAGUER Olaguer, animat. Breu digues lo que sia:
CASANOVA los mals que als dos nos cerquen sens mirament relàta;
ja sabs qui so.
- OLAGUER Be'm consta; però convé silenci,
convé que no s'exalte la vostra ment cansada.
CASANOVA Perill immens seria si aquí nos sorprendessen...
OLAGUER Perill, qué significa? Perill vol dir desgracia.
CASANOVA Qui ho dubta?
OLAGUER Sí! Qui ho dubta? Quan jo aquí sol me trobo,
CASANOVA després del gran naufragi en mar de sanch y flames,
quan jo...
Com reconcentrant la memoria y observant al rededor.
Mes... oh misteri! Còm es que'l fragor bèlich
en tal quietut se muda y en espantosa calma?
Hont som? Es Barcelona lo lloch qu'entorn jo miro?
Barcelona.
- OLAGUER Es possible! Y, hont es, hont es, hont para
CASANOVA lo poble que'm seguia? Hont para aquell deliri,
los crits, lo foch, l'estrepit, qué's feu? Olaguer, calles!
Digues hont som.
- OLAGUER Inútil recordarvos seria
CASANOVA la heroicya resistència, la vostra sòrt infausta...
Interrompent.

Sabs tu? Olaguer! Hi eres? M'has vist? Si; testimoni i company sempre'm fores en penes y bonanses.
 OLAGUER Los passos vos seguia des que resolt sortireu cap a la bretxa immensa del Portal-Nou: jo estava de una trayció en sospita, del llas que us prevenien, de que a la mort corrieu...

CASANOVA Y, ab tot, tu no'm dexaves?

OLAGUER May, Rafel, may!
Desde aqui va mostrant Casanova una vivacitat y interès sempre crexents.

CASANOVA Seguires ab tot y'l llamp vehentne que nostres caps feria, lo llamp prenyat d'infamia, quan una falsa ordre, burlant la nostra gloria dalt del campanar muda dexava la Tomasa, y al sitiador obria lo pas per les set bretxes, set bretxes que's referen tres cops per nostra guardia? Llavors sil tu'm seques, bon Olaguer?

OLAGUER Prop era.
 CASANOVA Quan plé Felú ¡que intrèpit! de desespero y rabia, ab carn d'amichs, de pares, de noys y fins de dónes tapava la obertura ¡boca d'infern malvada! plantant entre les runes, invicte, la bandera de nostra gran patrona, la Verge Santa Eularia? quan vers a la ribera Villarroel corria? quan traspasant ja cegos lo fort de Santa Clara, hont jeya a bossins feta la heroyca Coronela, y'l peu d'amichs sols trossos per tot ne trepitjava, llavors també'm seques?

OLAGUER Si! si!
 CASANOVA Quan a Sant Pere, ab mi Felú unitse, lo baluart cobravem? quan, per últim, sil l'últim! del Portal Nou la bretxa los dos acometerem, jurant ans que dexarla morir, morir mil voltes si vides mil tinguessem, com ¡si! ho complirem nobles? Com ferit instantàneament d'un recort que li causa dubte y'l fa patir.

OLAGUER Ab dolçura.
 Ay! Si, si; què dich!
 Basta;

no axi aumeuteu la febra que l'atropell vos dona: cansant la fantasia, del còs la forsa's gasta.
 CASANOVA *Després d'encantar en la mala idea.*

Si! si! Fantasma horrible, fúig, fúig de la memoria! Recordo... no recordo... sols sé... sé... fúig, fantasma! *Esforsantse per cobrar calma, y distrahentse sols ab l'afany de parlar.*

Tu sabs millor la escena, millor que jo tal volta; lleyal amich, recordes? perque en la pugna brava, allí també'm seguies, no es cert?

OLAGUER Si, si.

CASANOVA Quan la hora de ma mala fortuna sonà, quan enrotllada per los Dragons francesos—de Deu malehits sien!—ma gent queya com fulles que'l temporal escampa? Oh! si, si! Allí tu hi eres, no es veritat? Si! hi eres? La proba que tu hi eres que'm trobo prop teu ara. Al veure tanta furia, l'immens torrent de tropes... *Sens interrompre a l'Olaguer.*
 Cobarts! Un contra quinze!

OLAGUER ...que's desencadenava,
 Ab viu dolor.

CASANOVA Quan s'apagà la estrella, per terra us revolcaveu! Sols la gramalla busco llavors, y al descubrir-la, pels peus fóra us estiro, no sé a quina distancia, logrant—Deu ho volia! Miracle fou tal ditxal—lo vostre còs salvarne de cops y trepitjades.
 CASANOVA Los héroes que allí jeyem de rabia no sentiem: tu si que fores héroe la mort burlant ab calma. Entant que s'emboquen a la ciutat les tropes...

OLAGUER *Interrompent, mogut,*
 Es dir que la dominen?

CASANOVA Nò tota.

OLAGUER *Ab certa satisfacció.*
 Ah! No encara?
 Entant que cap al centre als nostres empenyien, ab dos sirvents intrèpits que a punt y prop estaven, posat en la litera, guardarvos per de prompte en l'atri conseguirem d'esta capella santa.

CASANOVA *Mostrant goig de gratitud, y enseguida fixant l'atenció en lo lloch hont se troba, que va regonxent.*
Si'l cor sencer tenia, que destrossat me'l sento,
no rendiria en prenda d'amor mitx a tes plantes.
Y es cert. Prop de la porta de Sant Daniel me trobo.
Y cóm? Perqué aquí esperes? D'amichs no falten cases...

OLAGUER Abandonades totes, ni un sol vehi 'hi troba:
de borrar tots ne fugiren cap a l'adversa banda.
La mort sols trobariem si aquí continuessim,
y axis que's sirvents diguen, posats en vigilancia,
que's pot donar la volta, cap baix a la marina
us porto...

Com arrepenintse de prompte de lo que anava a dir, y més notant la curiositat que demostra Casanova.

Apart. Oh nova angustia!

CASANOVA Al arrabal me portes?

OLAGUER *Apart.* Deu meu, feu que no erre.

All. - Vos sembla cosa extranya,

no es veritat?

CASANOVA *Impacient.*

Me portes... Acaba: Ahont? Digues prompte.

OLAGUER *Esforsantse, però ab dubte.*

No ocultio lo que sento. Es que crehent...

CASANOVA *Ab vivacitat.* Tu calles:

misteri és lo teu dubte...

OLAGUER *Nó, nó; franch mon cor sia:*
tenint per vostra vida abans poca esperansa...

CASANOVA Abans? Poca conservan qu'estich plè de ferides!

OLAGUER Incert fora portarvos d'amichs en les morades,
puix tots son morts, ò fugen, ò encadenats ja ploren...

CASANOVA Y donchs?

OLAGUER Lo lloch que busco es una Santa Casa:
abans que tot, la vida salvarvos me proposo.

CASANOVA Al Hospital? Oh, ideal!

OLAGUER Si, al Hospital. La sala
hont estaréu, incògnit, amichs fiels la servexen,
un nom fingit donantne, vos permetrán la entrada,
y, si esperansa queda, curat cobrant la forsa,
un barco al port espera, en ell fugiu a l'Austria.

CASANOVA Admiro ta grandesa, lleyal amich, t'admiro,
y accepto, d'alegria tot plè, ta idea rara.

Si, si. Jo no confio que'l sol més m'ilumine:

molts més qu'aquestesombres, negres mon cor les tanca.

OLAGUER Qui sab.

CASANOVA *Com fixantse en lo pensament, y gosantse en ell.*

Si, si... Ta idea consola ma agonía,
que bell morir i alivi en la hora senyalada
serà de nobles víctimes tot rodejat trobarme,
que ab mi sa sanch verteren per honra de la patria.

Mes, digues. Per qué esperes? Encara'l perill dura?

OLAGUER Entant que no m'avisen, es per demés nostra ansia.

CASANOVA No es l'ansia de salvarme lo que impaciencia'm dona;

l'anhel, si, de morirme hont los amichs m'aguarden.

OLAGUER *Observant l'abatiment de Casanova y apart.*

De la rahó la forsa la exaltació domina;

del cor la gran tendresa la febra ardent aplaca;

tempesta n'es sa vida, que brama, y fuig, y torna;

si un nou llampech l'aviva, tot d'un plegat se calma.

All. Desconfiansa injusta teniu.

CASANOVA Jo sé qué sento!

OLAGUER Vigor del còs indica l'ardor de les paraules...

CASANOVA Ardor? la febra digues, que ja depressa minva.

Anèm, Olaguer, prompte.

OLAGUER Poden pensar...

Ràpidament s'alsa a observar desde'l finestral, y torna a lloch.

Apart. Quan tarden!

los dos sirvents, immòbils seguexen a la porta.

CASANOVA Si viu arribar logro, sabré quins amichs falten.

OLAGUER *Detenintse, al tornar, axis que sent la paraula AMICHS,*

y posantse la mà devant los ulls.

Amichs diheu?

CASANOVA *Ab gran excitació.*

Tu plores.

OLAGUER *Apart.* Sos ulls ja de nou brillen;

ja torna la tempesta; llampech es sa mirada.

CASANOVA *Obligant a Olaguer a sentarse de nou prop d'ell.*

Sabrè... Tu deus saberho, tu, digne testimoni

d'aquella infernal pugna, de nostra sort infausta,

tu que per tot seguies, veuries be qui eren
los homes qu'en la bretxa formaven ma maynada.
L'honor de Barcelona: barons de sanch excelsa.

OLAGUER
CASANOVA

Ab gran interès.

Sabs, tu vegeries... digues... si'l que prop meu anava?...

OLAGUER
CASANOVA
OLAGUER

Vostre parent? *Contentintse.*

Ah! Calles! Es mort?

Si! mort!

Vehentvos

CASANOVA

caygut, pera salvarvos, mil cops rebé d'espasa.
Precipitantse en ses preguntes per lo viu interès que mostra.
Y'l Comte, l noble Comte?

OLAGUER
CASANOVA
OLAGUER

Y'l vell Marqués?

De un jove l'ardor al seu no iguala;
caygué també prop vostre; a rodolons sa testa
per entre'ls peus corria!

CASANOVA
OLAGUER

Horror! Mes, nó; relata,
relata aquexes glories.

Admirat.

Glories diheu?

CASANOVA

Si. Y'l noble

que duya la bandera? cauria sens dexarla?

OLAGUER
CASANOVA

Mori, abraçat ab ella!

Ab més entusiasme que dolor.

Qué dius? Encara dubtes
que gloria es lo martiri, qu'es honra la desgracia?
Y ab ells ne moririen també quants fills del poble
servien a mes ordres... los gremis?

OLAGUER
CASANOVA

Degollades
les companyies totes dels artesans caygueren,
valentes afrontantne de pit les bales rases.

Ab goig d'entusiasme.

Oh, germandat hermosa! A les nacions ensenya
lliçó tan sens exemple! Allí hont l'honor los clama,
allí, sens gerarques, los fills de Catalunya
pera morir acuden en honra de la patria;
lo poble y la grandesa, lo menestral y'l noble,
pobre y rich. Qui ho admira, si es tot sanch catalana?

Es gloria immarcessible, si, gloria lo que'm contes.
Del Cel benehit sia lo poble que axi acaba!

• Sabs com pena'm daries? si referit m'haguesses
que com isarts fugiren que'l cassador espanta,
si, ab front sense vergonya, rendida la bandera
s'hagués vist?

OLAGUER

Ab resolució.

No es possible. Mes gloriosa hassanya
no he vist may com aquella.

CASANOVA

Picat de la curiositat.

OLAGUER

De la bandera?... digues.
Anaven fill y pare; aquest la portava alta,
y ab la mà dreta l'arma brandia; los francesos,
per pendre la bandera al pare s'abalansen,
y'l fill, pera salvarne al pare y la bandera,
entorn volta com tigre, ab furia sobrehumana.
En và son bras s'esforsa, que, al fi...

CASANOVA

*Interrromptlo, y mostrant ab los ulls y actituds gran
interès.*

A qui mataren,

qui fou primera victima, lo pare o'l fill? Aclàrz.

OLAGUER

Lo fill!

CASANOVA

Y ab tot lo pare veient morta la prenda
més cara de sa vida, guardá la ensenya santa?

OLAGUER

Més fort que may; rendida, quan dessangrat ne queya.
*Anantse fixant en lo fet, després de la primera exclamació,
y entrant en sentiment.*

CASANOVA

Horror! Ab cor de pare morir! Cap héroe'l guanya.
Horror! Quant sufria oh, quant! al fill veientne
en la mort precedirlo! Un fill! Ah! La més grata
fibra del cor desperta sempre pels fills se troba,
Fixantse en sí mateix distret de tot.
que un pare... Si! qui es pare ho sab be.

OLAGUER

Apart.

Qué li passa?

All.

Probes ne tenui dades, Rafel.

CASANOVA

Sens escoltar al altre.

Deu meu, perdónam,

- si per la patria olvida un pare als que més ama!
 OLAGUER Los sentiments més nobles,
 amich, sempre us commouen;
 tranquil de la memoria trayeu recorts que cansen.
 CASANOVA Què dius? son trono en ella torna a tenir la imatge
 d'aquells que l'honor patri tan sols pot tsborrarla.
*Acostantse molt a Olaguer, com disposantse a contar algu-
 na cosa, però dominantlo l' dolor.*
 Debers, perills, empenyos, de nostra patria la honra
 ne feren del jurista soldat, y en la batalla,
 tan inflammat corria, volent salvar aquella,
 que per la mare patria dels fills no's recordaval
Esclata en plor.
 Perdó, fills meus, esposa, llar santa de familia,
 lo Conseller, nó'l pare, perdó a tots vos demana!
 OLAGUER Calmáu tanta congoxa. Per Deu, jo us ho suplico;
 de sentiments tal cambi lo vostre mal agrava.
 CASANOVA *Displícant y com buscantse les ferides pel còs.*
 Ben cert! Ara comenzo a veure ma desdítta.
 La vida y la mort sento com dins de mi's barallen.
Pausa y nova fixesa.
 Fills meus!
 OLAGUER No us doneu pena; sabeu qu'ells y la mare
 salvats lluny d'aquí's troben.
 CASANOVA *Mirant a Olaguer ab intenció.*
 Si! lluny! en terra extranyal
 OLAGUER Tal volta,—en Deu ho fio,—podréu dolso abrossos
 darlos ben prompte.
 CASANOVA Inútil!
 OLAGUER Entant allí hont se guarden
 no'ls pot faltar...
 CASANOVA *Interrompenlo.*
 Què tenen, pobres, si'l pare'ls falta?
 OLAGUER No us contristéu: ajuda per vos al Cel demano.
 Ell farà.
 CASANOVA *Contristat.* Pobres! pobres!
 OLAGUER Los bens de vostra casa
 son prou.
 CASANOVA *Mirant a Olaguer ab intenció.*

- Casa? Bens? Prompte del vencedor la ira
 en fort segrest ma hisenda veuràs, amich, posadal
 Quant més valgut m'haguera morir allà en la bretxa,
 bon Olaguer, que viure breus hores tan amargues!
 OLAGUER *Apart.*
 Del esperit les penes al pobre afligit postren.
 Si tals ferides fossen les que son còs traspassen,
 mòrt fora.
Mostrant dubte.
 Mes, oh angunia! y si en efecte...
 OLAGUER Acòstat,
 bon Olaguer: no'm dexes.
Pausa y abatiment.
 Tinch fret.
*Olaguer s'alsa ab pressa, per recullir la gramalla, que té
 darrera, y al veurela Casanova, torna a mostrar vivacitat
 en los ulls.*
 OLAGUER Ab la gramalla
 podeu lo còs cobrirvos.
 CASANOVA Què dius? Y la conserves?
 OLAGUER *Ap.* De nou sos ulls ne brillen com repentina flama.
All. Penséu que la gramalla portàveu al ferivos.
 CASANOVA De totes mes ferides en ella hi há la marca.
Agafant la gramalla y contemplanlla enterit.
 Oh ilustre panyol!
 Si honra ma sanch lo nom que'm dones,
 just es que, en ma agonia, reculles, si! mes llágrimes!
*S'axuga'ls ulls ab la gramalla, y després, recullida, l'alsa
 ab la mà dreta.*
 Ta magestat purpúrea may més veurá ma terra!
 Sens tu, de Catalunya, la lley quedarà vana!
 Per sempre a Deu!
*Al anar a dexarla, Olaguer fa l'acció de volerla agafar,
 y Casanova lo deté.*
 Què intentes?
 OLAGUER Ab ella vuy cubrirvos.
 CASANOVA Nò, nò, Olaguer! Tal roba ja lo meu còs no escalfa.
 Perill es son aspecte; amàgala, si, désala.
Com repensantse.

Mes, nól que fora burla pel vencedor tal gala.
Olaguer insisteix en volerla agafar, y Casanova de nou l'aparta, mes com ferit de prompte per una nova idea li entrega després dels cinch versos següents.
 Però entretant...

OLAGUER
 CASANOVA

Nól Oculàta. Millor servey pots ferli.
 Si dels tirans les teyes ab foch nos amenassen,
 entre les flames tirala; les cendres van a terra;
 ab nostra sanch heroyca aquesta està empapada;
 més val, burlant l'escarni, que cendra y sanch s'enfonzen;
 terreny qu'axí's feconda en dar nou fruyt no tarda.
Pausa. Va tocantse'l còs com regonxent alguna ferida.
 Deu meul

OLAGUER
 CASANOVA

Rafel

La forsa mancant me va.

Al sentir estes exclamacions, Olaguer, se mostra impacient y s'acosta a mirar desde'l finestal.

OLAGUER

Apart.

Desditsa!

Encara ls sirvents fixos!

Escollant cap a l'esquerra.

Sento trepitx.

Tornant a mirar a la part dreta honl hi hà'ls sirvents.

S'amaguen!

Tornantsen impacient.

Seayor, fés que prest sia!

CASANOVA

Observantlo.

Tal impaciencia dexa,

qu'es la esperansa inútil, perque ma vida acaba,

Ab naturalitat.

y puis morir es forsa, l'últim deber cumplimne.

OLAGUER

Apart.

Què sento! no es possible... Dissimuléu

CASANOVA

La gracia

que'l Cel me feu de viure tals temps debers m'imposen.

OLAGUER

Dissimulant.

Respecto vostres dubtes, mes si un secret ò encàrrrech voleu fiarme, us juro...

CASANOVA

Sonrient.

Còm, Olaguer? t'enganyes!

Hereus sols d'amor dexo. Quin testament esperes,
 quan ja de res dispoço?

OLAGUER

De res? Exagerades

a vostres ulls se mostren les penes.

CASANOVA

Rès no queda!

OLAGUER

De vostre nom la gloria a immens tresor iguala.

CASANOVA

La gloria?

Senyalant lo finestral.

Veus lesombres? En elles, donchs, s'enfonza,

y ombres son que segles han de durar encara.

Després de capficarse, y d'inspeccionar sos vestits.

Tan miserable'm trobo, tan destrossat me miro,

que ni un recort puch dartre que sia dolsa manda

del pare als fills que ploren!

OLAGUER

Commogut de repent per una idea grata.

Rafel, la desventura

que vos creyeu no es certa.

CASANOVA

Què dius?

OLAGUER

L'amich ne guarda

CASANOVA

joya de tal riquesa, qu'es la millor de totes.

CASANOVA

Ab sorpresa crexent.

Y'm perteneix?

OLAGUER

Es vostra.

CASANOVA

Quina és?

Olaguer pren la espasa del darrera de la llanterna y la presenta a Casanova.

CASANOVA

Sorpresa y entusiasme.

Teniu

Ma espasa!

OLAGUER

salva-la conseguires?

OLAGUER

Ab naturalitat.

Què té d'estrany si ab forsa,

mitx mort en la llitera, encara l'empunyàveu?

CASANOVA

A Olaguer.

Oh, quant te dechl!

OLAGUER

Sencera! Oh noble ferrol! Escut de ma prosapia!

CASANOVA

Allà en guerres antigues servires ja a mos avis,

tacada de sanch sempre y ab honra sense taca.

Pura a mes mans vingueres, herencia de família, herencia que ab millors avuy a mos fills passa. Als fills, Olaguer, dónala: si fruyts ara no'n treuen, potser un dia ls cullin millors. Abans besarla dexám! Sa empunyadura ne té'l suor dels héroes; brilla entre sos adornos lo timbre de ma casa. Déxa qu'en ell los llavis del pare que agonisa, del Conseller qu'espira, estampen sa besada. Simbol d'amor ne sia lo bes que jo ara't dono, recort de gloria y pena, de dol y d'esperansa! *Besa la espasa y la entrega a Olaguer.*
Tu'l marmessor ne sies; mon testament cumpléixne. La espasa a mos fills dona.

OLAGUER

Fiéu en ma paraula.
Olaguer torna a arrimar la espasa. Casanova respira fort, y calla un moment tot tentantse les ferides.

CASANOVA

Ja'l cor millor respira.

OLAGUER

Trobau potser aliví?

CASANOVA

Lo cor alivi troba, mes, ay! la llum s'apaga dels ulls! Me fuig la vida! Lo còs no té ja forsal! Senyor!

OLAGUER

CASANOVA

Tu be conexes que a un moribon no basta debers del món cumpliame; lo cel altre n'espera. Debers que al Cel importen?

OLAGUER

CASANOVA

Y què? Olaguer, repàra que so cristià y que'm moro.
Apart y confús.

OLAGUER

Mon Deu! Qui may diria! mon ministeri'm posa obligacions sagrades que cumplir dech. Oh, apuro!
Observant la pertorbació d'Olaguer.

CASANOVA

OLAGUER

Bon Olaguer, olvides que una altra vida'm resta, qu'es curta ma jornada, que ja a la porta'm truca la Mort.
Pertorbat.

CASANOVA

OLAGUER

Còm es possible qu'en l'esperit domine qui fou l'amich d'infancia? Diví es ton ministeri. Què tems?
Es sols respecte.

CASANOVA

OLAGUER

Y si en perill me trobo, voldràs?...

Apart impacient y dubtós.

Si s'agravava...

si's mort! No puch negarmi. Es cert: rahó li sobra.

Esforçantse.

Es mon deber.

CASANOVA

OLAGUER

Què esperes?

Apart.

Inspiram, Cel. *All.* Si es tanta vostra desconfiansa, si tals dolors vos postren, *Mostrant humiliat y resoluçió al mateix temps.* En nom del Cel, accepto; lo sacerdot aguarda.

Posat dret; al costat de Casanova, se trau de dins de la lloba un petit Sant Crist, que aguantarà ab la mà dreta, y arrigirà la vista al cel, com invocant. Al contemplarlo Casanova per un extrem d'afe'te, fa una acció com volent abraçar al amich, però'l deté Olaguer, prenent certa gravetat. Al observarho Casanova, mira, com sorprís, a Olaguer, y després del següent vers, que aquest diu, permanexen un y altre silenciosos per un rato, fins que Casanova baxa'l cap y fa esforços per inclinar lo genoll dret, com desitjant rendirse davant de la imatge y del confessor, però sens dexar de quedar assentat.

CASANOVA

OLAGUER

Bon Olaguer!

Tristeses y tot afecte céssem.

Ab tò grave.

Rafel de Casanova, juriconsult de fama, senyor y noble ilustre, Cap del Consell, del poble general de la guerra, de tota pompa humana davant de Deu despúllat, qu'ets sols pols de la terra. Aquí sols Deu t'escolta; contrit pecador, parla. De la infancia no mires al tendre amich, al home; los ulls del cor sols obre y en esta imatge cláva. Olvida tot agravi, que qui humiliat se mostra de sa contrició troba misericordia en paga.

Olaguer se senta, com disposat a rebre la confessió. Breu silenci; per figurar que Casanova parla a la orella del confessor, y que aquest li contesta. Les primeres y immediates preguntes que fa Olaguer seràn ab veu molt baixa, y

anirà crexent tant com l'interès del diàlech se fa més viu.
De cor? de cor perdones?

CASANOVA

Admirat.

Senyor! per qué tal dubte?

OLAGUER

Al cor no déu quedarhi ni un bri sols de venjansa.
Es l'esperit essencia que'l Cel al home envia:
pera que al Cel retorne, hi déu anar sens taca.
Ab dolçura.

CASANOVA

Als enemichs perdones?
Admirat y com repugnantli la resposta.

OLAGUER

Perdono tota ofensa.
Del ofensor te parlo; l'ofensa sols no basta.
Al que't feu mal olvides?

CASANOVA

Igualment admirat y dubtós.

OLAGUER

Ab serenitat. L'olvido de cor. Digues,
al enemich perdones?

Al anar a contestar, sona de nou la trompeta de la degolla, y al sentir-la Casanova, se mostra tot distret de la confessió, mirant cap a la finestra y casi inclinantshi instintivament. La vista de Casanova, revela exaltació, y Olaguer, lancant primerament los ulls y després mirant al Cel, demostra sentir terror y bregar ab sos propis sentiments.

CASANOVA

Deu meu?

OLAGUER

Apart. Ah! *All.* Per qué tardes
en dar-me la resposta?

CASANOVA

Apartantse més, fortament excitat, y dirigint sols expressives mirades a Olaguer.

OLAGUER

Horror!
Apart.

Qué sento!

All.

Pénsa, que a Deu axis agravies.

Apart.

Ja torna la matansa! Toch cruel!
A Casanova.

CASANOVA

Per qué fuges?
Ab riure sardònich y senyalant a la finestra.

No sentis?

Volentse mantenir dret, sent esforços per arribar a la finestra, y mostrant en los ulls prou exaltació.

La vida'm torna

tota al cor.

OLAGUER

Ab autoritat.

No respons?

CASANOVA

Com vols? No puch! Oh infamial

OLAGUER

Seguintlo y ab més autoritat.

CASANOVA

Respònel

Mirant al Cel ab ira.

OLAGUER

Per quan guardes, per quan, oh cel, tes ires?

CASANOVA

Respòn.

Ab tò sublim y plè de desesperació.

Si al cor me torna la vida; si s'esclaten
mes venes del incendi que per dins d'elles corre;
si Satanàs me tenta;

Alludint al toch de la trompeta.

si'm son, com sabs, tan cares
les victimes qu'indica lo toch fatal qu'escoltes;
còm vols que jo'm despregue de les passions mundanes?
que venjansa no senti?

OLAGUER

Venjansa! sorda a ella

CASANOVA

ta orella sempre sia...

Ab desenfado.

OLAGUER

Y còm?

CASANOVA

Penitent, pènsa...

OLAGUER

Interrompentlo ab forza.

CASANOVA

No penso, en tal angustia, sinó que degollades
van cayent com espigues.

OLAGUER

Apart.

CASANOVA

Virtut, oh cel, enviam!

OLAGUER

Y qu'entre elles se troben los sers que tu més ames.

CASANOVA

Per Deu!

Ab mijsa rialla nerviosa.

Si, si. Recordes? Los teus germans, ton pare,
los que't donaren honra, padrins y amichs.

OLAGUER

Ah! Càlla!

Perlorbat primer, y després com esforsantse per posarse

sobre si. *Apart.*

Si Deu virtut no'm dona... Sols sacerdot dech serne.

CASANOVA

Continuant en lo mateix tò.

Bervich ab llops francesos, ab sos dragons, avansa al cor de Barcelona, l'últim remat degollen.

OLAGUER

Interrompt ab energia.

Si impenitents ells moren, a tu't fa Deu la gracia de arrepentir morirne.

CASANOVA

Indicant ab una mirada, y detenintse, l'efecte de la idea.

Què dius?

OLAGUER

regonegut al menos al Cel que axi t'ampara.

CASANOVA

Pansa y com meditant.

No puch. Es impossible, que ab nova vida'm sento. Lo cor, que'm dona vida, més fort que ta veu parla.

OLAGUER

Alsant la veu y ab tò frenètic.

La vida passatgera que sents es flam d'estopa: prompte, com ell, tes forces dispersa una bufada.

Si mors...

Casanova mirant aterrat a Olaguer que aprofitat'l dubte per dominarlo.

CASANOVA

Deu meu!

OLAGUER

Responme! *Apart.* Son cor cristià s'inclina.

All. Als enemics perdones?

CASANOVA

Mirant al Cel, a través de la finestra, y ab cert desespero.

Justicia soberana!

còm als tirans consentes que axi en lo món domineu, que tanta sanch ne corre?

OLAGUER

Al cel la vista claves

quan sa justicia negues?

CASANOVA

Si veig...

OLAGUER

De sos designis ignora'l secret l'home. Lo càstich potser tarda, mes ve quan no s'espera. Creus tu que tals injuries no han de pagarse un dia?

CASANOVA

Indecis.

Senyor!

OLAGUER

L'exemple acata
qu'Ell te donà. Qui als homes ne feu més beneficis?

y al rebre lo martiri clavat en creu nefanda,
«Perdónals!» a son pare, d'amor plè, repetiat!

Li ensenya'l Sant Crist.

CASANOVA

Com dominat per la reflexió.

Ta veu la sanch me gela. Lo Cel del món m'aparta.
Casanova sembla qu'escolla ab atenció'l clari y observant-lo Olaguer, dona major tò a la veu per dominarlo.

OLAGUER

Trompeta de venjansa es sols la qu'ara escoltes;
si ab culpa mors, un dia ne sentiràs un'altra,
trompeta de justicia que't cridarà a dar compte.

CASANOVA

Aterrorisat y indecis.

Per Deu! No més!

OLAGUER

Perdones? Olvides la venjansa?

CASANOVA

Va acostantse mostrant entre conformitat y aburriment, y al presentarli Olaguer la creu, la agafa Casanova ab efusió, després à'alsar la vista al cel, y contristat, besantla, arriba a agenollarse.

Si, si. Perdone. Olvido y ansio morir prompte.

OLAGUER

Júrho de cor!

Cessa la trompeta.

CASANOVA

Ho juro besant la creu sagrada.

Axi que Casanova s'inclina, Olaguer li posa la mà dreta sobre'l cap y alsant los ulls y la mà esquerra sembla implorar al cel. En aquesta actitud permanexen ab silenci una estona, y després, separantse Olaguer, com havent acabat sa missió y volent respirar, passa per darrera de la taula y de la llitera, y's dirigeix a la finestra, hont observa de nou. Entrant, Casanova contempla la imatge, y diu ab gran forsa y intenció les següents paraules:

Senyor! tu que sufrires... los ays d'eix poble màrtir escolta y fés justicia contra'ls qu'en creu lo claven!
Besa la creu, que dexarà sobre la llitera, y s'assenta en esta, quedant per algun temps ab la vista fixa com encantat y dominat per una gran pena.

OLAGUER

Just a la finestra y mirant cap a fora.

Encara prossegueuxen los dos sirvents immòvils.
Qui sab lo que'ns esperat Ja perdo la esperansa.

Ab naturalitat torna cap a Casanova.

Veyeu com la trompeta al fi cessat?

CASANOVA *Sens immularse y ab intenció.*

Com cessa
quan enemichs no queden, lo foch de la metralla.

OLAGUER *Délenintse al observar l'actitut de Casanova.*
Per qué, Rafel, immòvil estau y ab els ulls fixos?

CASANOVA Ma sanch podria dirtho...

OLAGUER Potser...?
CASANOVA *Com pesant les paraules.*

D'estopa flama
es certament l'ardencia que naix sols de la ira,
puix sento mes ferides que totes me regalen.
Se va tocant les ferides y mostra displicencia y abatiment,
y, a poch, forsa de judici.

OLAGUER Lo fret de nou me torna, y es la rahó més forta,
quan més se'm debilita lo cor y més se'm glassa.

OLAGUER De nou vos sentiü debíl? Deu meu! Jo be voldria,
Rafel, consol donarvos; l'amich de nou vos parla.
Acariciantlo,

CASANOVA Bon Olaguer! no't canses; cap ilusió ja queda;
sols cert hi hà'l dol qu'espera la terra Catalana!
La mort pera mi es certa, y entant que tu'm consoles,
es ta amistat certa, certesa que s'acaba!
Dònem ta mà. *Torna a, sentarse Olaguer y li dona la*
mà.

OLAGUER Tristeses dexeu que us perjudiquen.
CASANOVA Tristeses dius? Presagis podràs anomenarles.

Ab calma y ab tò narratiu,
Germans qu'en una patria units viure volgueren,
Caïns mellor ne foren de la paterna casa,
y no contents ab l'odi qu'als catalans tenien,
l'odi francès portaren burlant nostra constancia.
Lo rey cristianissim, ohint les nostres quexes,
soldats a Catalunya donava contra Espanya;
traydor! era sa mira guanyar a nostra costa;
partits los Comtats queden de Rosselló y Cerdanya!
Quan, de sa lley zelosa, un crit fa Catalunya,
los que ans nos enganyaren, de nou tornen de Fransa:
d'ells lo clari es que ohires tocant a la degolla,
francesos que, matantnos, ara a Castellà enganyen!

Vergonya y desespero! Ab vinticinç mil homes,
a Barcelona cerquen, posant entorn parades
noranta quatre pesses de grossa artilleria,
y trenta cinch mil bombes tirant sobre ses cases!
Bervich ja es amo d'ella,... los últims héroes moren;
ben prompte als edificis potser pendrà la flama,
ben prompte Barceloua, y ab ella Catalunya,
perdent sa antiga gloria, al jou será posada!

Pausa.

De son passat res queda!
Nova pausa y pena.

Dèxam morir, qu'es ditxa.
Los que viurèu en ella, viurèu pera plorarla!

OLAGUER *Trist.* Tan trist presagi ohintne, casi la mort envejo.
CASANOVA *Ab tò sentenciós.*

Dels òrfens n'es la vida sempre, Olaguer, amarga.
Tants mals creyeu qu'esperen?

OLAGUER Un sol ne presagio:
CASANOVA d'avuy será ma terra per sempre més esclava.

OLAGUER Deu meu! Qui sab?

CASANOVA *Ab sereñitat.* Ho dubtes! La forsa al dret subjuga.
Calla instantàneament y manifesta malestar.
Si al hospital no'm portes, la vida se'm escapa.

OLAGUER *Apart.*
Què faig en tal angustia? si mort aquí se'm queda?

CASANOVA *All.* Tornau a reclinarvos.
Abatut y creuant los brassos ab Olaguer.

Tos brassos més m'agraden!

Se miren mútuament ab ternura.

OLAGUER Amich!
CASANOVA Amich, tes llàgrimes son dolsa medicina.

OLAGUER *Apart.*
Oh, quants recorts s'aviven veyentlo en pena tant!
Casanova pronuncia lo primer vers ab molta intenció, com
meditant ab forsa de reflexió la veritat que li ha dit Ola-
guer sobre la vida. De repent ilumina la escena un color
roig, resultat de un gran incendi exterior; al observar lo
dos amichs s'alsen horroritzats pegant un xiscle. Casanova
se mostra follament excitat, fixant la vista en les flames,

y després de senyalarles ab bras tremolós, convuls cau aplomat sobre la llitera, quedant immòvil.
 So flam qu'un buf esperal poch vent l'apagarial
 Horror!

Ah! Miral! miral! Llum infernal tu'm mates!
 Olaguer pertorbat, al primer crit de Casanova, corre cap a la finestra, recula, torna a avançar. se deté com desesperat, aguayta per fi, y esclafeix en un plor, alsant los braços al Cel. Després d'una breu pausa, ab la mà sobre'ls ulls dirigeix la vista a la llitera, se'n va cap a ella pel derrer, s'agenolla, per estar més cara a cara ab lo malalt, l'acaricia, li besa la mà, y al contemplarli la vista, manifesta goig, creyent que'l mira y que va a parlarli.

Senyor! Rafel! Infames! Jo'm torno boig, no acerto...
 Bervich no podent vèncer dels nostres la constancia, haurà manat l'incendi! Sí, sí! dos, tres fogueres! Pietat, oh Cell! Sa sombra tan sols aquí m'ampara! Amich! a tu m'arrimo: donem ta mà! ah! respira, no es mort. Rafel, escoltám; consòlam ab mirades. Ah! m mira. Sa veu dolça potser encara senti...
Pausa. Atenció per part d'Olaguer. Casanova ab tò falt-dich y parantse en cada clàusula.

Del Conseller l'enterro teyes porta per atxes.
 Dels Catalans vells libres se'n dú'l derrer. Ploréulo!
 Quan enterrat ne sia, comensa nova rassa!

Apart plorant. Oh viu dolor! Salvéulo!
 Mentre's està inclinat plorant truquen a la porta, y Olaguer s'alsa, mostrant animació, y s' dirigeix a aquella.

Deu meu! Què sento! Truquen.
 Oh, sí complir podia lo meu desixt!
 Entren los dos sirvents, y al obrirlos la porta Olaguer, exclama ab gran interés.

Ah! pàrla.
 Fins ara no's mogueren los granaders de Pòpoli que'l monestir guardaven; al pegar foc, sa guardia se n'es tornada enrera. No queda ni un sol home. Aprofitèu...

Oh, ditxal

sinó, l'incendi avansa.

OLAGUER *Ab veu mitx baixa, depressa y mostrant activitat, com donant una ordre de confiansa.*

Pel pla, per sota Llotja, tot ribamar, y en sentne prop l'arrabal, travessa y al Hospital.

SIRVENT *Al altre sirvent y preparantse tots dos per traginar la llitera, però sense marxar, fins que se'n va Olaguer.*

Agafa.

OLAGUER *Ab alegría.*

Si puch salvar sa vida, res més del món envejol
 Arrega un poch al ferit, agafa la gramalla y avansa cap al prosceni. En aquell moment augmenten les flames, entrant algunes per la finestra.

Mes ans d'aquí sortirne, cumplim les seves mandes.
 Alsant ab la mà dreta la gramalla, y cargolada tirantla per la finestra al foch.

Simbol d'antiga gloria, no't vejes escarnida;
 de nostra patria Fènix acaba entre les flames!

Al foch!

Recull llavors la espasa, y agafantla per la fulla, l'alsa més amunt del cap, com si fos una creu, mirant al Cel y dient lo segon y tercer versos que següexen ab tò sentenciós y ab cert fervor.

La herencia queda: als fills jo'n faré entrega.

Ab tu tan sols confio, Justicia sobrehumana.
 Ab lo trontoll dels sigles tremolen los imperis.
 Quan Deu de nou te cride, sùrt a lluhir, espasa!
 La empanya.

Si al fill no ha vingut l'hora, serà del net la prenda;
 si'l net no pot, no importa, y si'l renet la guarda,

un dia ó altre dia, ab lo recort dels avis,
 Alsant la espasa enlayre, y ab gran entusiasme,
 pel net del net ab gloria podrà ser empanyada!

Fa senyal de partir, s'amaga la espasa dins la lloba, pren lo fanal, los sirvents alsen la llitera, y tots junts se'n van.
 Al moment de sortir, torna a sentirse'l clari, molt lluny, grans flames entren pels dos finestrals y cau lo teló ab pausa.

LA LLENGUA CATALANA

Heralts dels Comtes-Reys, ab mà fornida,
desde la tomba hont vostre còs descansa
alsàu les masses en senyal de festa,
l'escut hont brillen les bermelles barres.
Cridàu ab veu de tro: «Pas, que ja tornal»
y puix ve la que un dia us alentava,
reviviui un instant pera servirla,
qu'es morta viva, puix respira y parla.
No mor, nó, l'arbre perque'l vent l'assota
y ses filles ja seques lluny escampa:
del lloch mateix ahont estes s'arrancaren
altres ne brotaràn si viu la saba.
Perque lo tro gran tempestat anuncia
no mor del llaurador, nó, la esperansa:
de les espigues que lo llamp no crema
naxeràn l'any següent daurades garbes.
Per morta, en veritat, molts la tingueren
veyentla blanquejar en la urna santa,
veyent un mar de llàgrimes prop d'ella,
que l'únic arbre de sa sombra banya.
Mes rosada tenia la figura
en mitx de sa blancor sa trista cara,
y'l mar que's veyia créixer prop de l'urna,
mar d'amor era sols, qu'espera y calla.
¿Contar no ohireu de un antich imperi,

de una àguila invencible, quàls mirades,
estenesse del món per tots los àmbits,
als forts rendia quan sos ulls clavava?
¿No ohireu de un mantell contar la historia,
de un mantell que devall de si abrigades
portava les regions més diferentes,
gents de tots climes y de totes rasses?
de un mantell en qual riques brodadures
les pedres y la púrpura de l'Asia
s'hi veyen ab les sedes de Sidonia,
ab les pells dels lleons que cria l'Àfrica?
de un mantell, que, esquinat en cent mil trossos
quan sa estrella mori, llum de sa gala,
servi cada tros d'elli a nous imperis
de nou mantell, qual vida fos més llarga?
¿y d'aquelles legions que, en altres dies,
per Roma ensangrentant llunyes comarques,
d'elles a Roma duyen la victoria,
cantant ab veus que a Roma eren estranyes?
Donchs be: si tals recorts no vos fugiren,
sobre'l front de la morta escrits encara
los trobarèu, fixàu en ell la vista,
que no borra la tomba may tal marca.
Jo so d'aquell imperi una memoria,
jo so d'aquell mantell un tros que's guarda,
un nou mantell nascut després de Roma,
que com lo d'ella immens se desplegava.
Jo de les veus estranyes que l'Victorial
entonaven ferint en ses tornades
la orella dels llatins que'l foro omplien,
un cant jo so, un cant qu'encara's canta.
Però mesquina fora de ma sombra
la historia, si axò sols vos recordara:
la memoria que guardo del Imperi
de tots mos fills se mostra en la constancia.
Los comtes catalans y insignes prínceps
lo mantell han portat en ses espatlles,
y'l cant que fou ma vida dins la tomba,
la llengua es del catalans parlada.

No cregau, donchs, que may me faltés vida
 puix los recorts com aliment me'n daven;
 jo he recordat dormint tota ma historia
 mentres sobre la tomba'l tro bramava.
 Jo, desde'l fret recó de mon sepulcre,
 he ohit mil tempestats passar ayrades,
 llamps que'l llorer xafaven de ma tomba,
 y'l trepitx sobre mi de iníquies plantes.
 Més d'una volta en aterrada pugna
 m'ha semblat escoltar, y ho sento encara,
 lo soroll d'unes mans que's repartien
 los esquins del mantell que fou ma gala,
 y jo'ls esquins—que'ls ulls del cor los veyen—
 he vist volar com seca fullaraca,
 ja del alt Pirineu saltant la cima,
 ja arrimantse pel mar en llunyes platges.
 Mes en mitx de tant dol y tantes penes
 jo espirar no he degut, que no s'apaga
 la llantia mentres d'oli té una gota;
 dàuli nou oli y la claror s'escampa.
 Jo so aquell lema qu'en la ensenya honrosa
 estava escrit, quan, al venjar sa patria,
 los primers catalans esferehiren
 ab ell del sarrahi les algarades.
 Del rey conquistador jo so la ploma
 que al món ha fet conèxer ses hassanyes.
 Jo'l crit de guerra só qu'en lo mont Tauro
 contra los turchs y grechs cridà venjansa.
 Jo'l llibre so que, com fanal marítim
 al errat mariner que confús vaga,
 llum he donat als que la mar seguïen,
 costums y lleys donantlos que ignoraven.
 Jo, en boca del gran Pere, a les potencies
 de més poder ò més orgull pagades
 he parlat, y a ma veu totes ses forces
 s'han dispersat per l'ayre com a vanes.
 Jo'l canal he sigut per hont mils sabís,
 a mon to conformant les copïes rares
 de vells escrits que'ls filosofps crearen,

han fet veure per tot la ciencia humana.
 Jo a mil sants y doctors he donat força
 per escampar de Deu la fé y paraula;
 jo dels reys he sigut la favorita,
 y per mi han puntejat d'amor les arpes.
 Prou vives en mon cor conservo impreses
 del bon rey don Martí les albaneses,
 y'l crit amant ab que son pare un dia
 per ma veu saludà a sa terra amada.
 Ja sé que la fortuna ab mi despòtica,
 veyentme que dormia en seques palmes,
 a pesar dels llozers que'm daven ombra,
 una llosa en mon pit posà daurada!
 Mes què hi fa que'l silenci de la tomba
 m'haja obligat per segles a aguantarla?
 què hi fa que mos sospirs que al món sortien
 hajan semblat deliris de fantasmes?
 que haja olvidat mon nom alguna filla
 y més que amor sols m'hajen tingut llàstima?
 Lo carinyo de uns fills qu'en altres dies
 mamaren de mos pits, fou ma esperansa;
 acompanyada d'ella en mon sepulcre
 dormí esperant, mes ja de dormir basta.
 Basta, sí, de dormir, que ha vingut l'hora,
 puix rodejant ma tomba abandonada
 los nets d'aquells bons fills qu'ans m'ensalsaren,
 la sombra busquen qu'en lo gel descansa.
 Dels antichs trobadors lo nom invoquen
 y entorn meu venen puntejant ses arpes.
 Tan gran es sa virtut, tan viu l'afecte,
 que al obrires mon cor forses alcansa,
 y de la tomba fent saltar la llosa,
 dreta'm poso sobre ella ab ferma planta.
 Dexau que sobre mi belles flors passen,
 flors que'l vent porta de regions estranyes;
 ab tant que mon llorer se reverdesca
 basta ell pera ferme una guirnalda,
 que may l'aroma de les flors que venen
 podrà ofegar la que'l llorer exhala,

ni mentres visquen los nous fills que'm busquen
 podré jaure de nou sens esperansa.
 Alsàu les masses, donchs, ab mà briosa,
 heralts dels Comptes-Reys, alsàu les masses;
 la llantia que semblava moribunda
 desde aquest dia més claror escampa.
 Los funerals del mort s'han tornat festa,
 que'l mort no es mort, puix que respira y parla;
 sols pot morir mon cor trencant ma tomba,
 de mi y d'ella fent cendres y ventantes.
 Cridàu, si, donchs, heralts: «Pas, que ja torna!»
 Cantàu, nous trobadors al só de l'arpa.
 No es morta, nó, la que tants cors alenta;
 may morirà la llengua catalana!

La nostra enquadernació

Ab el quadern número 18 quedà complet el primer volum de LECTURA POPULAR.

Per enquadernarlo, hem fet unes tapes, en tela inglesa y or, elegants y econòmiques, ab guardes dibuxades expressament.

Per facilitar al públich la conservació de la nostra Biblioteca en volums, oferim aquest servey als següents infims preus:

Enquadernació completa del volum. . .	95 cèntims
Tapes soles	65 "

LOS NOSTRES SUSCRIPTORS

servintse directament d'aquesta Administració, obtindrán els següents preus excepcionals:

Enquadernació completa del volum. . .	80 cèntims
Tapes soles	55 "

Obres d'Antoni de Bofarull

HISTORIA DE CATALUNYA.

L'ORFANETA DE MENÀRGUENS.

COSTUMS QUE'S PERDEN Y RECORTS QUE FUGEN.

ILUSTRACIÓ CATALANA

Revista setmanal il·lustrada

Compta més de deu anys de vida y surt cada diumenge.

Dedica ses planes preferentment a tot lo de la nostra terra, no haventhi un sol fet important que no hi surti consignat gràficament; reproduheix sos monuments antichs y moderns y les obres principals de sos artistes; té la col·laboració dels primers escriptors catalans; reparteix interessants folletins que formen uns quants volums cad'any; publica cada últim diumenge de mes el número FEMINAL destinat especialment a la dona; y fa altres números extraordinaris sempre qu'ho reclama algun acontexement.

Es una ILUSTRACIÓ que tota casa catalana ha de tenir.

Preu de subscripció: 30 pessetes l'any.

Demandar prospectes y números de mostra: *Mallorca, 287 - Barcelona.*

Publicacions de la ILUSTRACIÓ CATALANA

	Ptes.		Ptes.
<i>Anglada. Vidal. Cornet. Barcelona vella</i>	5	<i>Oller. Memories d'un nihilista.</i>	1'50
<i>Armengol. Redempció</i>	1	<i>Pilar Prim.</i>	5
<i>Bosch. L'hereu Subirà.</i>	3	<i>El pa d'altri.</i>	1'50
<i>Busquets. Plantamor.</i>	2	<i>Pagès. Poesies.</i>	5
<i>Capdevila. Balada de les VII germanes.</i>	1	<i>Penya. Poesies.</i>	4
<i>Careta. Cor y sanch.</i>	3	<i>Picó. La filla del segador.</i>	1'50
<i>Les conseqüències.</i>	3	<i>Pons. En Mitja-galta.</i>	1'50
<i>Narracions estranyes.</i>	3	<i>Rahola. L'Oasis.</i>	2
<i>Català. Llibre blanc.</i>	2'50	<i>Reventós. Flors y plors.</i>	1'50
<i>Collell. La gent del any vuyt.</i>	2	<i>Riera. Escenes de ciutat.</i>	3
<i>Costa. Horacianes.</i>	2	<i>Gent de mar.</i>	2
<i>Visions de Palestina.</i>	2	<i>Llibre de sonets.</i>	1'50
<i>Farnés. Paremiologia catalana, I.</i>	4	<i>Roger. La Ratxada.</i>	2
<i>Folch. L'ànima en cami.</i>	2	<i>Vida triomfant.</i>	2
<i>Fortuny. Daltabaix.</i>	2	<i>Ruyra. El país del Pier.</i>	3
<i>Petites filosofies.</i>	1'50	<i>Sala. Faules.</i>	1
<i>Gent coneguda.</i>	1'50	<i>Serafi. Cansons.</i>	1
<i>Fuentes. Il·lusions.</i>	1'50	<i>Suriñach. Petites proses.</i>	2
<i>Genís. La Reyneta del Cadí.</i>	2	<i>Toda. La poesia catalana a Sardenya.</i>	1'50
<i>Noveles vigatanes.</i>	3	<i>Recorts catalans de Sardenya.</i>	1'50
<i>Junyent. Ròda'l món y torna al Born.</i>	15	<i>Ubach. Mala herba.</i>	2
<i>Lleó XIII. Poesies.</i>	2	<i>Verdaguer. L'Atlàntida.</i>	20
<i>Massanès. Poesies.</i>	2	<i>Vidal. La familia del mas dels salzers.</i>	2
<i>Milà y Fontanals. Poesies.</i>	1	<i>Vilanova. Del meu tros.</i>	3
<i>Monserdá. La Quiteria.</i>	2	<i>Quadros populars.</i>	3
<i>Poesies.</i>	2	<i>Entre familia.</i>	3
<i>Morató. Els habitants de la lluna.</i>	2	<i>Escenes barcelonines.</i>	3
<i>Morera. Hores lluminoses.</i>	2	<i>Monòchs y quadros.</i>	3
<i>Nadal. La Nonada.</i>	5	<i>Pobrets y alegrets.</i>	3
<i>Lo beneyt y la porqueyrola.</i>	2	<i>Gent de casa.</i>	3
<i>Qüestió de nom.</i>	1'50	<i>Plorant y rient.</i>	3
<i>Navarro. Cansons perdudes.</i>	2	<i>Noveles.</i>	3
<i>Oliver. Llegendes de Jaume'l Navegant.</i>	1	<i>Ultims quadros.</i>	3
<i>Maragall periodista.</i>	1'50	<i>Teatre I.</i>	3
<i>Oller y Rabassa. La Rosella.</i>	2	<i>Teatre II.</i>	3

Per demandes de catàlechs, d'obres ò de subscripcions, dirigir-se a la Administració de la **Il·lustració Catalana**: *Mallorca, 287 - Barcelona.*